

Sakrálna architektúra Rádu premonštrátov – Opátstva Jasov, ako atraktívne turistické ciele

Príchod premonštrátov na Slovensko

Počiatok dejín premonštrátov v Uhorsku môžeme včleniť do prvej polovice 12. st. Podľa rádovej tradície prví premonštráti prišli do Uhorska okolo roku 1130 ešte počas zakladateľa Rádu sv. Norberta. Prví členovia sa usadili vo Veľkom Varadíne (dnešná Oradea – Rumunsko)

Jasov bol založený ako dcérsky kláštor z Veľkého Varadína v druhej polovici 12. storočia pred rokom 1173. Prvý krát sa Jasovský kláštor spomína v roku 1243.

Jasov

Dnešný komplex budov kláštora Rádu premonštrátov s Kostolom sv. Jána Krstiteľa uprostred konventu bol postavený medzi rokmi 1745 – 1766. Postavenie kláštora v Jasove súvisí s obnovou kláštorov premonštrátov v Rakúsko – Uhorsku za vlády Márie Terézie (Louka u Znojma, Leles, Veľký Varadín).

Nová baroková stavba kláštora bola postavená na mieste staršieho goticko – renesančného kláštora. Kláštor sa začal stavať z iniciatívy nového prepošta Andreja Sauberera, ktorý prišiel do Jasova z Louky pri Znojme. Zo svojho pôsobenia na Morave mal čulé kontakty s významnými umelcami polovice 18. storočia - stavebníkom Antonom Pilgramom, predovšetkým maliarom Jánom Lukášom Krackerom ako aj sochárom Jánom Antonom Krausom.

Účasť, resp. autorstvo významných umelcov posúvajú význam kláštora s kostolom v Jasove za hranice Slovenska. To sa týka predovšetkým stavby a výzdoby kostola situovaného v strede kláštorného komplexu. Kostol zasvätený Sv. Jánovi Krstiteľovi je bohato zdobený freskami s biblickými výjavmi a sochami svätcov na bočných oltároch. Fresky v kostole a v reprezentačných priestoroch kláštora ako aj stropu knižnice sú dielom Jána Lukáša Krackera. Zaujímavosťou kláštora je existencia tzv. „hodnoverného miesta“ v dnešnom význame notárskeho úradu, kde sa overovala pravosť listín od 13. storočia. Vzácny miestom je kláštorná knižnica so svojou osobitnou architektúrou, stropnými freskami a knižničným fondom okolo 80 tis. zväzkov z odboru filozofie, teológie, prírodovedy, zemepisu, histórie ale aj beletrie.

Kláštorná okrasná baroková záhrada je unikátnou záhradnou architektúrou na Slovensku. Záhradu lemuje po oboch stranách 200 ročná hrabová stena vysoká cca 4,5 m, ktorá tvorí najcennejší prvok záhrady. V strede záhrady je výsadba buxusu tvarovaného do typicky barokových ornamentov. Dominantou Kláštorného komplexu v Jasove je sekvojovec mamutí z Kalifornie vysoký cez 48 m, ktorý sa nachádza na vstupnom predpolí kláštora.

Toto známe a často publikované miesto ročne navštívi cez 2 tisíc. turistov či už individuálne alebo vo väčšej miere v organizovaných skupinách.

Leles

Na území Zemplína medzi Veľkými Kapušanmi a Kráľovským Chlmcom na návrší v obci Leles bol postavený kláštor premonštrátov, s kostolom zasväteným sv. Krížu. Založil ho Boleslav, Vacovský biskup (1188 - 1212). Úlohou tohto kláštora bolo aj opatrovať krajinský archív a právne listiny celého kraja. Pôvodná stavba bola pravdepodobne po tatárskom vpáde ťažko poškodená alebo zničená. Krátko nato bola obnovená. V priebehu 14. a 15. storočia objekt postupne rozširovali a v roku 1533 ho opevnili. V 18. storočí bol rozšírený nadstavbou, v interiéroch barokizovaný.

Súčasťou kláštora je románska kaplnka sv. Michala. Postavili ju súčasne s kláštorom v druhej polovici 12. storočia. Neskôr v 14. storočí ju ozdobili gotickými freskami. Roku 1556 počas reformácie boli zničené gotické klenby aj okná. V polovici 18. storočia kaplnka opravou nadobudla dnešnú podobu. Nástenné maľby po navrátení majetku v 90-tych rokoch minulého storočia boli veľmi poškodené, no vďaka premonštrátom sa podarilo interiér kaplnky so vzácnymi freskami zreštaurovať.

Kostol nájdenia sv. Kríža. Postavený v rokoch 1315-1366 dnes tvorí južné krídlo kláštora. Stavba bola v 17.-18.storočí barokizovaná a v roku 1892 renovovaná. Hlavný oltár zobrazujúci sv. Helenu je datovaný do obdobia 1744–1750 a pochádza z košickej dielne sochára Jozefa Hartmanna.

Toto v laických kruhoch na Slovensku menej známe no pre znalcov histórie veľmi cenné miesto ročne navštívi okolo 4 tis. turistov a to väčšinou v organizovaných skupinách hlavne z Maďarska, ktoré tu mávajú obvyklú zastávku.

Košice

Kostol Najsvätejšej Trojice je situovaný v urbanistickom ťažisku a doslova v geometrickom strede historického stredovekého mestského jadra na hlavnej ulici v Košiciach. V pôvodnom kráľovskom dome v tej dobe najvýznamnejšej verejnej stavbe mesta kde prebývali významné osobnosti ako Žikmund Luxemburský, Matej Korvín a Vladislav II. Jágerovský. V roku 1654 odovzdali kráľovský dom na príkaz cisára Leopolda I. jezuitom. Jezuiti pôvodný dom odstránili a na jeho mieste postavili v rokoch 1671 – 1681 ranobarokový kostol. Financie na jeho výstavbu poskytla manželka Juraja II. Rákocziho kňažná Žofia Báthory. Po zrušení rádu jezuitov sa kostol dostal pod správu diecézy. Kostol bol postavený na mieste umučenia troch košických mučeníkov.

Pútavá je bohatá interiérová výzdoba freskami z roku 1926 – 1936 autorom ktorých je Rudolf Orosz, ktoré zobrazujú udalosti založenia Rádu sv. Norbertom.

Kostol patrí medzi najkrajšie renesančné a zároveň barokové stavebné pamiatky v Košiciach a aj preto ho ročne navštívi okolo 500 turistov.

Rudník

Na ceste z Košíc do Jasova prechádzame obcou Rudník, tu sa vydáme severným smerom na koniec obce 3 km, kde v blízkom lese sa nachádza rokokový kostolík sv. Anny postavený v roku 1770 z podnetu jasovského prepošta Andreja Szauberera na mieste kde stála drevená kaplnka pri prameni sv. Anny. Tu sa v minulosti zastavovali baníci cestou do Zlatej Idky a prosili sv. Annu o milosť a ochranu. Z historického hľadiska je zaujímavý hlavný barokovo – klasicistický oltár s oltárnym obrazom sv. Anny Samotretej. Oltárne prvky sú upravené bielou polychrómiou a zlátením podobne ako oltáre v Košickom kostole. Oltár je z obdobia okolo roku 1770, plastiky anjelov pochádzajú z dielne Jána Antona Krausa z Jasova a obraz sv. Anny pravdepodobne od Jána Lukáša Krackera. Bočné oltáre a kazateľnica v rokokovom slohu sú taktiež z dielne Jána Antona Krausa.

Je to vyhľadávané pútnické miesto veriacich z okolia Košíc.

Problematika sprievodcovskej služby

Pri vyššie spomenutej návštevnosti pamiatok a záujmu verejnosti o podrobnejšie informácie k danej pamiatke, sa javí problematickou sprievodcovská služba, kde aj napriek tomu, že je tu snaha starostov obcí hlavne v Lelesi vykryť túto službu miestnymi občanmi, chýbajú však kvalifikovaní sprievodcovia so znalosťou cudzích jazykov.

Spôsob udržiavania pamiatkových objektov

Historické, kultúrne a predovšetkým duchovné dedičstvo, za účelom ktorého boli vyššie spomenuté pamiatky vybudované po jeho navrátení v roku 1995 v havarijnom stave sa Rád premonštrátov snaží udržiavať z vlastných zdrojov a darov. V posledných rokoch aj pomocou dotačného programu Ministerstva kultúry SR „Obnovme si svoj dom“, Nadácie Slovenského plynárenského priemyslu a pomocou dotácií Košického samosprávneho kraja.

Záver

Všeobecne pre vlastníkov kultúrnych pamiatok by zo strany štátu pomohla úprava legislatívy, kde finančné prostriedky preukázateľne použité na obnovu národných kultúrnych pamiatok v by si ich vlastníci mohli v plnej výške odpočítať z daňového základu podobne, ako je to v iných krajinách Európskej únie, pretože dotačné programy s neistým výsledkom schválenia, sú z nášho pohľadu veľmi náročné na prípravu, administratívu, financovanie spoluúčasti a nákladov po dobu ich refundácie.

Ďakujem za pozornosť.